

bat-batekotasuna hemen eta munduan

barrenet 16. ikastunitatea

2. maila

ikaslearena

EGILEAK

Proiektuaren arduraduna:	Juxto Egaña (HABEko Hizkuntzaren Didaktika arduraduna)
Koordinatzaile didaktikoak:	Begoña Martinez (HABEko teknikaria) Sabin Zabala (HABEko teknikaria)
Parte-hartzailea:	Maidor Barandiaran (AEK)
Errealizazio didaktikoa:	Xabier Elortza (HABEko teknikaria) Alex Mungia (HABEko teknikaria) Agurtzane Maiz (HABEko teknikaria)

© HABE 2004. ISBN: 84-95827-65-4

Legezko Gordailua: VI-369/04

Inprimaketa: Imprenta SACAL

HABE erakundeak eskerrak ematen dizkio AEKri materialgintza-proiektu honetan parte hartzerakoan agertu duen borondateagatik.

Halaber, esker ona luzatu nahi die euskalduntze-alfabetatzegintzan diharduten euskaltegi guztiei, beren esperientzia eta ekarpena baliagarri izan direlako.

Diseinua, maketazioa eta marrazkiak: **Josetxo Sastre, Iñaki Gozalo, Pili Eraunzetamurgil eta Iosu Mitxelena.**

Gure esker ona ondoren aipatzen direnei, hainbat material eta ideia hartzeko baimena eman digutelako:

- Goizean Behin irratsaioa. Ramon Agirreri egindako elkarrizketa. Euskadi Irratia.01-12-18
- Hitzetik hortzera saioa. Bertsolariak eta garrotineroak erreportajea. Euskal Telebista 2001
- Gonzalo, J. eta Oiartzabal, A.: Bertso Eguna 2001ari buruzko erreportajeak. Euskaldunon egunkaria 2001eko abendua
- Urrutikoetxea, U.: Zer da emakumeek gehien maite dutena? Bertso-tramari buruzko erreportajea. Euskaldunon Egunkaria 2001eko urria.
- Amuriza, Xabier: Bat-bateko bertso plazak artikulua. Bertsolari aldizkaria. 2001Negua.

bat-batekotasuna : hemen eta munduan

barrenet 16. ikastunitatea

2. maila

Helduen Euskalduntzearen Oinarrizko Kurrikulua

ikaslearena

AURKIBIDEA

1. Sarrera

1. Lan-egitasmoa	6
2. Ikastunitatearen ibilbidea	7

2. Atazak

A. Ataza: Garrotineroak eta beste...	8
B. Ataza: Nola liteke?	12
C. Ataza: Bertsolari zein antzezle	18

3. Autoebaluazio-orria

4. Eranskinak

1. Egunkariaren kronika	24
2. Tekniken aukerak: marrazkiak	25
3. Denbora-antolatzaileak: erantzun-orria	26
4. Xabier Amurizaren artikulua	27
5. Ramon Agirrerri elkarrizketa	29
6. Mende berrirako bertso formula berriak: Bertso tramak	30

1. LAN- EGITASMOA

Euskal kulturaren arlo garrantzitsuenetako bat hobeto ezagutzeko paradatxo izango dugu ikastunitate honetan, bertsolaritza hain zuzen ere. Jakina da Euskal Herrian bertsolaritza jarraitzaile asko dituena, baina gutako askorentzat urrun geratzen dela ere aitortu behar dugu. Zergatik ote? Ez ote da izango, agian, ez dugulako bat-batekotasunaren izaera nahikoa ezagutzen? Arazoa hori baino ez bada, konponbide erraza du:

ikastunitatean eskaintzen zaizkizun testuek lagunduko dizute zure ezagutza zabaltzen.

Ezagutu nahi al dituzu munduko beste inprobisatzaileak?

Zer diozu? Ez dagoela munduan beste inprobisatzailearik?

A, ez?...

2. IKASTUNITATEAREN IBILBIDEA

1. SARRERA

- Ikastunitatearen helburuen eta lan-egitasmoaren aurkezpena. (6. or.)

A. ATAZA: GARROTINEROAK ETA BESTE...

- Bat-batekotasuna eta bertsolaritza gaiak aurkeztu eta horri buruz zer dakiten esan.
- Telebistako erreportaje bat ikusi eta ikusitakoaren kronika bat idatzi.
- Iritzia emateko hizkuntza formei erreparatu. (8. or.)

ENTZ. / IDAZ. / MINTZ.

AUTOEBALUAZIO-ORRIA
(23. or.)

B. ATAZA: NOLA LITEKE?

- Bat-batekotasunaz hitz egin eta hipotesiak egin.
- Telebistako erreportaje baten azalpenak eta ulermen estrategiak garatu.
- Erreportajeko azalpen zati bat birkontatzeko prestatu eta azaldu. (12. or.)

ENTZ. / IRAK. / MINTZ.

C. ATAZA: BERTSOLARI ZEIN ANTZEZLE

- Bertso saioen inguruan hitz egin aurrezagutza baliatuz
- Idatzizko irakurgai batean ulermen estrategiak garatu.
- Antzezlan bat eta bertso saio baten arteko aldeak azpimarratuz ahozko deskripzioak prestatu eta azaldu.
- Gaiaren inguruko iritzia eman. (18. or.)

ENTZ. / IRAK. / IDAZ. / MINTZ.

ATAZA: GARROTINEROAK ETA BESTE...

Ataza honen bidez Euskal Herrian oso zaharra den tradizio baten berri izango dugu. Hain zuzen ere, ahozko transmisioa oinarri duen tradizio zahar bat. Ziur noizbait entzun duzuela zerbait horri buruz.

- Gaian murgiltzen hasteko bideo-pasarte bat ikusiko dugu. Bideoan hiru pertsona kantari ikusiko ditugu. Batek katalanez kantatuko du, besteak gaztelaniaz eta hirugarrenak euskaraz. Bideoa ikusi ondoren, taldeka jarrita, hiruren arteko desberdintasunei buruz arituko zarete, eta gero, atazaren gaia zein izan daitekeen adieraziko duzue.

- Zeintzuk dira desberdintasun nabarmenenak?
- Kantatzeko moduan zein desberdintasun dago batetik bestera?
- Kantatzerakoan guztiek errimatzen al dute?
- Denek musika-tresnen laguntzaz kantatzen al dute?
- Kantatu duten horiek, zuen ustez, zer dira: aukeratu eta arrazoitu egindako aukera:
  - Rock musika talde bateko kideak dira.
  - Aktoreak dira.
  - Artistak dira.
  - Folk musika talde bateko kideak dira.
  - Inprobisatzaileak dira, uanean bertan zer kantatu pentsatzen duten artistak.

- Euskal Herrian bertsolariak bat-batean kantatzen ikustea ez da arraroa. Edozein herritako jaietan jarduten baitira bertsolariak; antzokietan, plazetan, eta sagardotegietan ere egiten dira bertso-saioak. Baina ez da hain ohikoa hizkuntza ezberdineko inprobisatzaileak elkarrekin kantatzen ikustea.
- Orain ikusiko dugun bideo-pasartea ETB1eko "Hitzetik Hortzera" bertsolaritzari buruzko saiotik hartua da. Kataluniako inprobisatzaileak, garrotineroak, eta Euskal Herrikoak, bertsolariak, batera kantari ikusiko ditugu, bakoitza bere hizkuntzan.

- Kazetari batek hurrengo egunean, saio honi buruzko kronika bat idatzi zuen Egunkarian.

• Ideia berak aipatu al dituzu zuk? • Testuari egitura bera eman al diozu? Aipaturako ideiak zein hurrenkeraren arabera jarri dituzu? • Deskripzioak egin al dituzu? • Adjektibo asko erabili al dituzu? eta kazetariak?	• Kantatu ziren bertsoen aipamenik egin al duzu? eta kazetariak? • Lehenaldian idatzi al duzu? • Balorazio bera egin al duzue? • Eta izenburua jartzeaz gogoratu al zara?

- Eta orain, nahi baduzu, zerbait aldatu edo txukundu.
- Berrir binaka jarri, eta galdetegiari erantzun ondoren, ikusitako erreportajearen gaineko iritzia emango duzue ahoz.

GALDETEGIA

Gustatu al zaizue saioa?
 Bitxia izan al da euskaraz eta katalanez, txandaka, kantatzen entzutea?
 Zein balorazio egiten duzue esperientzia honetaz?

- Beste bideo-pasarte batean Maialen Lujanbio bertsolariak emandako iritzia entzungo dugu. Desberdin egin al du?
- Irakurri Maialen Lujanbiok esandakoaren transkripzioa. Ondoren, hutsuneak bete azalpena emateko eta iritzia emateko erabili dituen formak dagokion lekuan jarri.

Bueno, orokorrean atsegina. Nik _____ polita izan dala, ta bueno _____ neri jendea oso gustora egon dala. Guretzako polita. Katalanekin, lagun katalanekin, kantatzea eta, _____, inprobisatzea beraiekin. _____, bai entzuteko, eta bai guretzat _____, oso jolas polita dala. Ba, batek katalanez kantatu, inprobisatuz gainea, _____, euskaraz erantzun inprobisatuz. Jo, ta hoi da oso jolas _____ ta oso _____ nere ustez.

• uste dut	• nik uste	• oso polita
• eta ondokoak	• bitxia	• batez ere
• iruditu zait	• ere	

- Binaka jarri, eta alderatu egin duzuen:
- Ideia berak aipatu dituzue?
- Hizkuntza-forma horiek erabili dituzue zuen ahozko balorazioan? Zein?
- Zuek beste formaren bat erabili al duzue? Zein?
- Agertu al da ezagutzen ez duzuen formarik? Zein?
- Eta kronikan horietakoren bat erabili al duzue?

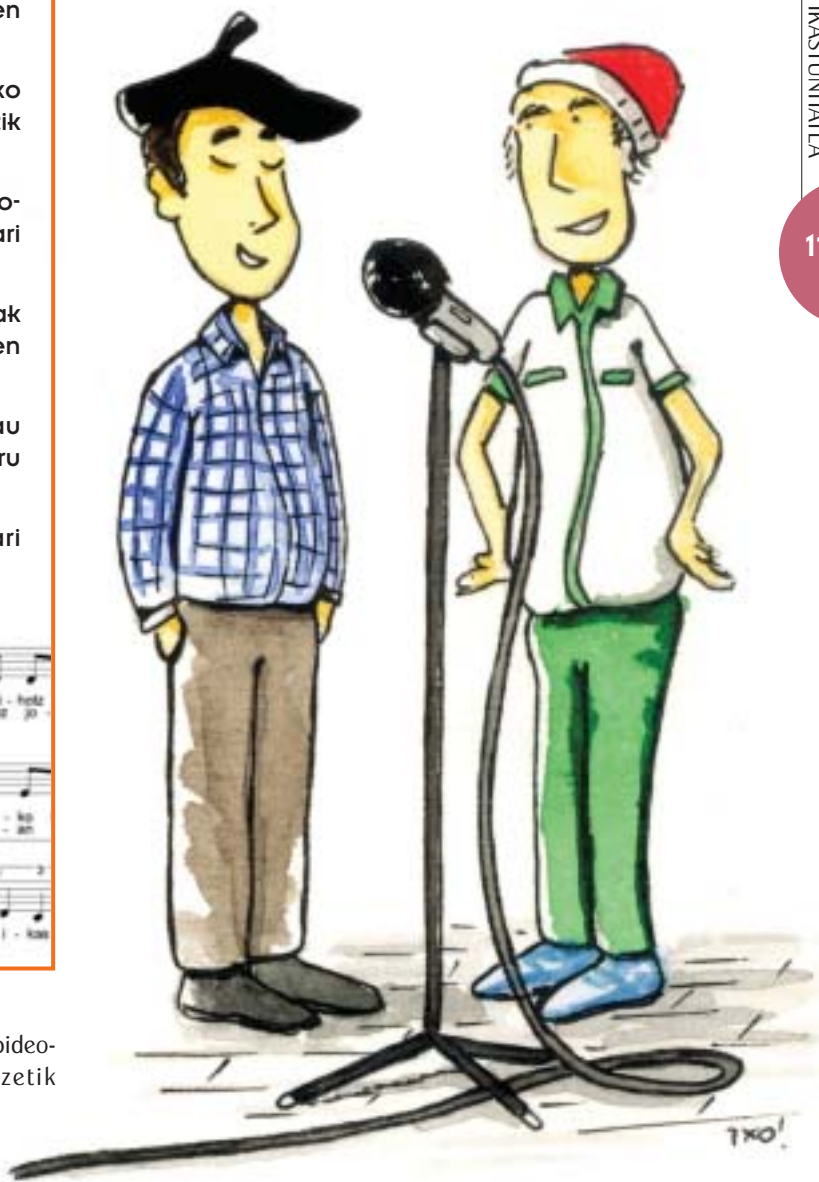
- Bukatzeko, irakasleak Kubako inprobisatzaile baten azalpena jarriko dizue. Ondoren, talde txikitara jarri, eta azaldu zer iruditu zaizuen ataza, zer ikasi duzuen eta zer dakizuen bat-batekotasunaz. Horretarako, "Ba al zenekien..." galdetegia erabil dezakezue.

BA AL ZENEKIEN...

- Inprobisatzaileak unean bertan pentsatzen duela zer kantatu?
- Inprobisatzaileak Euskal Herrian ez ezik munduko hainbat kulturatan ere badirela? Esate baterako: Mallorcan, Kuban, Brasilen eta Japonian, besteak beste.
- Kubako inprobisatzaileek beti 10 lerroko bertsoak kantatzen dituztela, eta horregatik esaten zaiela "decimistak"?
- Kataluniako inprobisatzaileak "garroterak" direla, kantatzen duten bertso moldeari "garroterini" deitzen zaielako?
- Euskal Herriko inprobisatzaileek bertsoak kantatzen dituztela eta bertsolariak esaten zaiela?
- Euskal Herriko bertsolari txapelketa lau urtez behin egiten dela, eta azkeneko hiru txapelak Andoni Egañak irabazi dituela?
- Ba al zenekien ETB1ean bertsolaritzari buruzko saio bat ematen dutela astero?

- Eta gogoratu, nahi izanez gero, gaur ikusi duzuen bideo-pasartearen bezalakoak ikusgai dituzuela "Hitzetik Hertzera" ETB1eko bertsolaritzari buruzko saioan.

ATAZA: NOLA LITEKE?

- Ataza honetan bertsolariak bat-batean nola aritzen diren ikusiko dugu bideo-pasarte batean. Bertso bat botatzeko garaian, teknika batzuk jarraitzen ditu bertsolariak:

Lehenengo, gai-jartzaileak bertsolariari gaia ematen dio. Gero, bertsolariaren lana hasten da; gaiari lotuz, bertsoa pentsatzen eta osatzen hasi beharko du.

Baina nola eta zein hurrenkeraren arabera?

- Binaka jarri, eta hitz egin horretaz:
  - Bertso bat bat-batean asmatzea erraza dela uste al duzue? Ba al dakizue teknika batzuk jarraitzen dituela bertsolariak?
  - Hauetatik zein lau teknika baliatzen ditu, zuen ustez, bertsolariak bertsoa osatzeko?

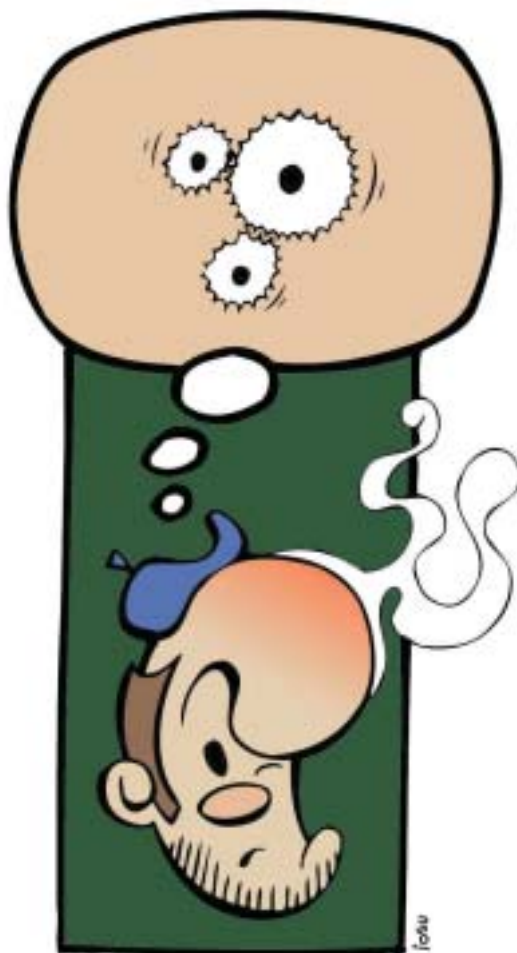
- Errima-hitzak bilatu
- Aurretik ikasitako bertsoa gogoratu
- Lehen beste bertsolariak erabili duen bertsoaren bukaera errepikatu
- Bertsoaren bukaera edo errematea pentsatu
- Bertsoaren lehenengo hitza asmatu
- Kopla zaharrak gogoratu
- Purua piztu
- Lehenengo, orri batean idatzi pentsatutakoa, eta, gero, hori kantatu
- Doinua pentsatu
- Gaiaren inguruko ideiak pentsatu
- Errima-hitzekin esaldiak osatu
- Bertsoaren silaba guztiak kontatu
- Doinua ikasten hasi
- Burua jaitsi eta mikrofonoari bi eskuekin heldu
- Gaiari erantzun
- Euskal kanta baten doinua aukeratu
- Jendeari begiratu eta ideiak eskatu

- Aukeratu dituzuen lau teknika horien artean, zein da bertsolariak jarraitzen duen ordena?

1. **TEKNIKA:** .....
2. **TEKNIKA:** .....
3. **TEKNIKA:** .....
4. **TEKNIKA:** .....

- Eta orain, 2. eranskineko marrazkien ordenari erreparatuz gero, jakingo duzu erantzuna.
- Bideo-pasartea ikusi aurretik, jarraian dituzu hipotesiak egiteko aukerak, eta bideoko azalpenak hobeto ulertzen lagunduko dizute.

1. Zure iritziz, bertsolaritza zer da?

- inprobisazioa
- ahozko tradizio zaharra
- adierazpidea
- pertsona helduen eta aitona-amonon zaletasuna

Bideoan zer dela esan du?.....
 .....
 .....

2. Zure iritziz, nolakoa izaten da bertsoaren bukaera?

- bertsoaren azken esaldia bertsoaren zatirik garrantzitsuena da
- bukaera da bertsoaren mamia, bertsoari indarra emango diona, distira emango dion errematea
- bertsoaren bukaeran ez da errimarik izaten
- bertsoaren azken esaldiko azken hitza da errima-hitza

Bideoan zer dela esan du? .....

3. Eta errimarena, nola antolatzen da?

- lehendabizi esaldiak pentsatzen dira eta gero, errimak
- lehendabizi errimak pentsatzen dira, eta gero, errima bakoitzarekin esaldiak osatzen dira

Bideoan zer dela esan du? .....

Don Indalecio Díez...

4. Erreparatzen al zaio metrikari, zure ustez?

- ahapaldi-mota bakoitzak bere metrika izaten du
- doinuak berak nota bakoitzeko silaba bat eskatzen du normalean
- doinuak eta metrikak ez dute zerikusirik bertsoan

Bideoan zer dela esan du? .....

.....

.....

5. Aukeratu, zure ustez, zein den bat-batean aritzeko ordena:

- Gaiaren tratamendua pentsatu, doinua aukeratu, bertsoaren bukaera pentsatu, errimaren gurpila martxan jarri eta bertsoa kantatzen hasi
- Doinua aukeratu, gaia entzun, gaiaren tratamendua pentsatu, errimak pentsatu, errima bakoitzarekin esaldiak sortu, bertsoaren azken bi lerroak edo bukaera pentsatu eta bertsoa kantatzen hasi
- Bertsoaren errima-hitza pentsatu, errima bakoitzarekin esaldi bat pentsatu, esaldi bakoitzaren silabak kontatu eta doinua erabaki

Bideoan zer dela esan du? .....

.....

.....

- Bideoa ikusi ondoren, erreparatu berriro egindako aukera zehatzak.
Oharra: aukera bat baino gehiago izan daitezke zuzenak.
- Ondoren binaka jarri, eta egin dituzuen aukerak alderatu. Aukera berdinak egin al dituzue?
Hala ez bada, ea adosten dituzuen.

LAGUNGARRIA IZAN AL DA?

- Bideoko azalpena entzun aurretik, hipotesi batzuk irakurri ditugu.

- Lagundu al dizu horrek gero bideo-pasartea errazago ulertzen?
- Zuk etxean telebista ikusten duzunean, hipotesiak egiteko ohiturarik ba al duzu?
- Zergatik?
- Hemendik aurrera hipotesiak egiteak lagunduko dizula uste al duzu?

- Jarraian dituzuen hizkuntza-forma hauek denbora-antolatzaileak dira. Hauek bideo-pasarteko kontalariak erabili ditu. Berak esandakoaren transkripzio-zati bat duzue, baina hizkuntza-forma horien ordez hutsuneak jarri ditugu; ea toki egokian ipintzen dituzuen. Agian, tarte bat baino gehiagotan jartzeko aukera ere emango dute.

- bukaerara heldu arte

- lehenik

- jarraian

- berehala

- hori entzun orduko

- berehala

- ezer baino lehen

- berehala

- doinua hautatu ondoren

- eta aukeraketa egin ondoren

- bien bitartean

BERTSOAREN BUKAERA: MAMIA, ERREIMATEA, INDARRA

Jokin Sorozabalen eskutik, goazen prozesuaren lehen zatia urratzera. Arrazismoari buruzkoa da aurkezleak eman dion gaia. -----, doinu egoki bat aukeratu behar izan du. Doinuak gaiari eta honen tratamenduari egokitua izan behar du.

Gaiari emango dion ikuspuntua ere pentsatu du. Bertsoak errima, metrika eta beste mila osagai ditu, baina azken esaldia (ahapaldiaren bukaera) du oinarri. Horixe da bertsoaren mamia, horixe indarra eta distira emango dion errematea. Horrexegatik utzi du bukaerarako. Bukaera horretara heldu arteko guztia inprobisazio hutsa da, baina inprobisatutako zati horrek prestatu behar dio bidea erremateari.

ERRIMA

Andoni Egañaren bertso batek lagunduko digu bertso osaketaren beste zutabe bat ulertzen: errima.

Andoni Egañari "irribarrea" jarri diote gaitzat. -----, txapelketa aurreko egunetan pasatako estuasun guztiak datozkio burura: lo egin ezina, faborito izatearen presioa, hainbat pertsonen aurrean kantatu beharra, eta une latz horietan izan duen babes bakarra: emaztearen irribarrea.

-----, beti bezala, -----, bukaera pentsatu du.

-----, bukaera horren azken hitza oinarri harturik, errimak bilatzen hasi behar izan du. Asko ditu buruan bueltaka, baina egokienak aukeratu beharra dauka. -----, bakoitzarekin esaldiak osatuz eta neurtuz aurrez pentsatutako bukaerara -----.

METRIKA

-----, belodromoan tentsioa gorantz doa. Joxe Lizasoren semea, Sebastian, kantuan hastera doa. "Parkeko aulkia zara" jarri diote gaitzat. ----- hautatu du doinua. ----- pentsatu du bertsoaren azkena. Eta errimaren gurpila ere martxan jarri du, baina metrika zaintzea ere ezinbestekoa da.

"Arratsaldean", bost silabako hitzaz hasi du bertsoa. Lau behar izan balitu, "arratsaldez" aukeratuko zukeen eta zazpi behar izan balitu, "arratsalde honetan".

Estrofa-mota bakoitzak bere metrika izaten du. Kasu honetan lerroek 10 eta 8 silaba dituzte. Lehen aipatu dugun tranpatxoaren antzekoak erabiliz, neurri horietan errimatu beharko du. Doinuak berak nota bakoitzeko silaba bat eskatzen du normalki. Baldintza hauek denak ezin hobeto bete ditu Sebastian Lizasok.

- Orain, eranskinetan duzuen transkripzioari begiratuta, testua zuzendu.
- Bukatzeko, denen artean, zuen ahozko azalpenean erabili dituzuen denbora-antolatzaileekin zerrenda bat egingo dugu arbelean.
- Azkenik, launaka edo taldeka bildu, eta horma-irudi bat egingo duzue euskaltegian jartzeko. Horma-irudian bertsoaren teknika bitxiak, zailak eta errazak zeintzuk iruditzen zaizkizuen agertuko duzue. Horretarako, egindako berridazketak erabil ditzakezue.

C ATAZA: BERTSOLARI ZEIN ANTZEZLE

Ataza honetan bertso-saio baten ezaugarriak zeintzuk diren ezagutuko dugu. Bertso-saio batean bertsolariak ez dira bakarrik izaten, nahiz eta beraiek izan protagonistak. Ikus ditzagun bertso-saio batzuetako irudiak.

- Irudi hauetan Euskal Herrian bertsolariak egiten dituzten saio desberdinak bildurik daude. Tartean badira bat edo beste lekuz kanpo daudenak. Ea asmatzen duzun zeintzuk diren bertso-saio batenak ez diren irudiak. Ondoren, binaka jarri, eta ea adosten duzuen zein diren lekuz kanpo daudenak eta arrazoitu zergatik.

- Ikusitako irudiak bertso-saio desberdinetakoak dira. Bertso-saio batean gutxienez, bi bertsolari izango dira eta, gehienez, zortzi. Baina argiago ulertzeko, Xabier Amurizaren artikulu batean irakurriko dugu Euskal Herrian nolako bertso-saioak izaten diren. Orain binaka, argazkien laguntzarekin gai hauen inguruko hipotesiak egin: zenbat bertso-saio ezberdin egon daiteke eta zeintzuk dira bakoitzaren ezaugarriak?

Zeintzuk dira bertso-saio baten ezaugarriak?.....

.....

Zein lekutan egiten dira bertso-saioak? .....

.....

.....

Zeintzuk dira bertso-saioen mota berriak? .....

.....

Bertso-saioetan beti izaten al dira gai-jartzaileak,

bertsolariak eta bertsozaleak edo entzuleak? .....

.....

.....

Besterik:.....

.....

.....

- Eranskinetan duzuen irakurgaia "Bertsolari" aldizkarian Xabier Amurizak idatzitako artikulu bat duzue. Bertan, bertso-saioen ezaugarriak eta datu orokorrak azaltzen dira. Irakurri ondoren, zuen artean hitz egin hipotesiekin asmatu duzuen ala ez, eta gero, bertso-saioen ezaugarriekin mapa semantikoa osatu.

BERTSO-ENTZULEEN PAPERA .....

.....

BERTSO-SAIOAK EGITEKO LEKUAK .....

.....

BERTSOLARIEN BATEZ BESTEKO ADINA .....

.....

BERTSO-SAIOEN MOTAK ETA BAKOITZAREN EZAUGARRIAK

Gai-jartzailearekin:	Bi edo hiru bertsolariren arteko saio librea:	Mahai ondoko emanaldiak:
....	....	....
Bestelako ospakizunak:	Bertso trama:	Bertsolari txapelketa:
....	....	....

- Mota guztien ezaugarriak bildu al dituzu? Eta Xabierren artikulua ongi ulertu al duzu? Froga dezagun zenbateraino ulertu duzun. Binaka jarrita, irakurritako artikuluari buruzko baieztapen batzuk idatziko dituzue EGIA ALA GEZURRA ariketa osatuz. Beraz, zuzena ez den informazioa txerta dezakezue ea zuen ikaskideak konturatzen diren.

EGIA ALA GEZURRA:

1. ....
.....
2. ....
.....
3. ....
.....
4. ....
.....
5. ....
.....
6. ....
.....
7. ....
.....
8. ....
.....
9. ....
.....
10. ....
.....

- Ondoren, beste bikote batekin elkartu eta prestatu dituzuen baieztapenak elkarri irakurri. Ea zuzena ez den informazioa igartzen duzuen.

- Sarritan alderatu izan da bertso-saio bat antzezlan batekin. Ziur antzezlan bat noizbait ikusi duzuna. Alderatzen hasita, zein antzekotasun eta desberdintasun dituela esango zenuke? Taula bete eta ondoren talde txikitan jarri, eta alderatu.

	Antzezlan batean	Bertso-saio batean
Eszenatokia nolakoa da:		
Esan behar duten testua edo berbaldia nolakoa da: bat-batekoa, aurrez ikasia, ...		
Makillajea, jantziak, keinuak, imintzioak, ...		
Zuzendaririk edo gidaririk ba al dago? Zein da bere lana?		

- Eta orain, gutun forman idatziz emateko azalpen bat prestatuko duzu. Hain zuzen ere bertsolaritza ezagutzen ez duen zure lagun batentzat izango da gutuna. Antzezlan bat eta bertso-saio baten arteko antzekotasunak eta desberdintasunak zeintzuk diren azalduko diozu. Lehen taldean aipatutakoak lagunduko dizu. Prestatu minutu batzuek adierazi nahi duzuna. Nahi baduzu, ohar batzuk edo eskema bat prestatu.

Aipatuko ditudan ideiak:

Antzeko ezaugarriak:

Ezaugarri desberdinak:

- Orain, binaka, elkarri irakurri zer prestatu duzuen. Ondoren, Ramon Agirre aktoreak nola alderatu dituen, eta zein azalpen eman duen entzun, eta gero, hitz egin zuen artean zer egin duzuen berdin eta zer ez. Ramon Agirrek esan duena eranskinetan duzu transkribaturik.

Zuek aipatu ez duzuen ideiaren bat aipatu al du?

Eta zuek aipatutako ideiak aipatu al ditu?

- Inoiz ikusi al duzu bertso-saiorik? Nolakoa? Non ikusi zenuen? Azaldu zure kideen artean.
- Antzerkiarekin antza gehien duten bertso-saioak BERTSO TRAMAK dira. Nahi baduzue eranskinetan dituzue egunkariko zenbait artikulua, guztiak bertso tramaren ingurukoak. Bat edo beste irakurri eta zuen iritzia eman.

1. AUTOEBALUAZIO-ORRIA

■ Nola baloratuko zenuke, oro har, ikastunitate hau?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

■ Zure iritziz zein izan da atalik interesgarriena? Zergatik?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

■ Eta gutxien gustatu zaizuna? Zergatik?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

■ Euskal kulturara hurbiltzeko aproposa izan al da ikastunitatea?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

■ Erabilitako euskarriak (bideo-pasarteak, idatzizko artikulak...) ulertzeko arazorik izan al duzu?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

■ Besterik?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Sabadellgo bertso-eskolaren lagun jatorrak

TRIKI-BERTSO
TALDEA: Pomada.
BERTSOLARIAK:
Maialen Lujanbio eta
Jexux Mari Irazu.
LEKUA: Bilboko
Bilborock aretoa.
EGUNA: otsailaren
15a. **ZENBAT JENDE:**
150 lagun.

Egunkaria

Zein ondo pasa genuen Kataluniako eta Euskal Herriko kulturen topagune honetan! Inork ez zekien ondo zer aterako zen esperimantu honetatik; agurreko bertsoetan dena primeran joan zela egiaztatu zuten. Carlesek (ahotsa eta eskusoinua) eta Helenak (ahotsa, panderoa eta bonboa) laguntzaile pare bat ekarri zuten, bata klarinetean eta bestea tuban. Eta horrela bide erdian geratzen zen soinu ederra lortu zuten.

Irazuk eta Lujanbiok hasierako bertsoak egin zituzten laguntzarik gabe, Euskadiko eta Kataluniako harremanez eta alderaketaz. Ondoren, Sabadellgo lagunak "Egia da" kantatzen aritu ziren, Gipuzkoako bertsolariek lanari ekiten zioten bitartean. Behin berotuz gero, bertso onenak bigarren atalean agertu ziren. Bitartean, musikariek beren kantu ederrenak egin zituzten: En Pere Galleri reggaea, La princesa de la vainilla triki-ragga, Mª Merce cumbia, La rumba... Hamarren bat kantu egin zituzten, Lluís Llachén L'estaca ahaztu gabe.

Bertsoak euskaraz... eta katalanez!

Bi atal luze bete zituzten bertsolariek erdialdean: lehenengoa, Bilbo hiriarri buruzkoa, eta bigarrena, entzuleei buruzkoa: barreak sortu zituzten Jexuxek eta Maialenek goialdean zegoen entzuleriaz aritzean: «Non jarri behar diren ordaindu gabe sartuz gero», esan zuen Larraulgoak, «horiek bertso eskolakoak dira... edo katalanak», erantzun zion hernaniarrak. Xelebreak izan ziren azken aldeko emanaldiak, batez ere El garrotin leloa oinarri moduan hartuz gero: Helenak euskaraz eta katalanez inprobisatu zituen zenbait bertso eta bere saio makala goratu zuten bi bertsolariek; Maialenek: «Hau neska hau, bi instrumentu eta bi hizkuntza, nik panderoari hotsa aterako nioke, baina musikaririk ez»; Irazuk: «Katalanez jakitea gustatuko litzaidake zuk euskaraz hainbeste». Era berean Carles Tapia eta Junkerarekin aldenduz gero, honek esan zuen Laja nahiago zuela. Irazuk: «Non demontre ikasi duzu Lajarena?» Carlesek (katalanez): «Azkoitira joan eta hartu Lajaren jatetxerako bidea». Gauza gehiago gertatu ziren (agurra jendearen artean egin zuten sei kideek "Egia da" leloarekin), hiru hitzetan labur daitezkeenak: aurtengo triki-bertsorik onena. Fins la propera! (hurrengoa arte!).

1. teknika

Doinua aukeratu.

2. teknika

Errematea pentsatu.

3. teknika

Errimak bilatu.

4. teknika

Bertsoa osatu.

Euskal Telebistak aurkezten du: BERTSOLARITZA.

Fenomeno bitxia da bertsolaritza. Batetik, euskaraz ari dira. Bestetik, inon ez du inprobisazioak hemen adinako arrakasta eta indarririk. Ahozko tradizioaren ondarea da, ahozko literaturaren altxorra. Artistak eta entzuleak harrigarriro uztartzen dituen espresio bidea.

Baina nola inprobisatzen dute bertsolariek? Ariketa mekanikoa da ala oraindik zenbaitek uste bezala, jainkozko ukitua?

BERTSOAREN BUKAERA: MAMIA, ERREIMATEA, INDARRA

Jokin Sorozabalen eskutik, goazen prozesuaren lehen zatia urratzera.

Arrazismoari buruzkoa da aurkezleak eman dion gaia. Ezer baino lehen, doinu egoki bat aukeratu behar izan du. Doinuak gaiari eta honen tratamenduari egokitua izan behar du.

Gaiari emango dion ikuspuntua ere pentsatu du. Bertsoak errima, metrika eta beste mila osagai ditu, baina azken esaldia (ahapaldiaren bukaera) du oinarri. Horixe ba bertsoaren mamia, horixe indarra eta distira emango dion errematea. Horrexegatik utzi du bukaerarako. Bukaera horretara heldu arteko guztia inprobisazio hutsa da, baina inprobisatutako zati horrek prestatu behar dio bidea erremateari.

ERRIMA

Andoni Egañaren bertso batek lagunduko digu bertso osaketaren beste zutabe bat ulertzen: errima.

Andoni Egañari "irriparra" jarri diote gaitzat. Hori entzun orduko, txapelketa aurreko egunetan pasatako estuasun guztiak datozkio burura: lo egin ezina, favorito izatearen presioa, hainbat pertsonen aurrean kantatu beharra, eta une latz horietan izan duen babes bakarra: emaztearen irriparra.

Lehenik, beti bezala, doinua hautatu ondoren, bukaera pentsatu du.

Jarraian, bukaera horren azken hitza oinarri harturik, errimak bilatzen hasi behar izan du. Asko ditu buruan bueltaka, baina egokienak aukeratu beharra dauka. Eta aukeraketa egin ondoren, bakoitzarekin esaldiak osatuz eta neurtuz aurrez pentsatutako bukaerara heldu arte.

METRIKA

Bien bitartean, belodromoan tentsioa gorantz doa. Joxe Lizasoren semea, Sebastian, kantuan hastera doa. "Parkeko aulkia zara" jarri diote gaitzat. Berehala hautatu du doinua. Berehala pentsatu du bertsoaren azkena. Eta errimaren gurgila ere martxan jarri du, baina metrika zaintzea ere ezinbestekoa da.

"Arratsaldean", bost silabako hitzaz hasi du bertsoa. Lau behar izan balitu, "arratsaldez" aukeratuko zukeen, eta zapzi behar izan balitu, "arratsalde honetan".

Estrofa-mota bakoitzak bere metrika izaten du. Kasu honetan lerroek 10 eta 8 silaba dituzte. Lehen aipatu dugun tranpatxoaren antzekoak erabiliz, neurri horietan errimatu beharko du. Doinuak berak nota bakoitzeko silaba bat eskatzen du normalki. Baldintza hauek denak ezin hobeto bete ditu Sebastian Lizasok.

ERREPASOA

Bertso osaketaren hiru zutabe nagusiak ezagutu ditugu banan-banan. Xabier Euzkitzeren bertso bat aukeratu dugu denen nahasketa nola egin daitekeen ikusteko.

Gai-emaileak egoera zail bat aurkeztu dio, "Drogazalea zara". Zer tratamendu eman gaiari? Drogari zuzenean bigarren pertsonan hitz egingo dio. Hau da bukaera:

"bizimodua desertu huts bat
iruditzen zait zu gabe."

Doinu tristea aukeratu du, bromarako balio ez duena. Lizasok hautatu duen estrofa-mota bera da. 10 eta 8 silabatan neurtzen ari da lerro bakoitza inolako akatsik gabe. Errima pila bat ere behar du. Gurgila martxan jarri eta egokienak hautatu. Gero, bakoitzarekin esaldi bat osatu eta neurtu. Dena logikaz egin behar da, ordea. Azken esaldiak, beste ezer baino lehenago pentsatu duen bukaerak, logika, zentzua eta indarra izan dezan.

EMAITZA

Inprobisatu eta kantatu beharrenten tentsioa amaitu da. Beste mota bateko tentsioa izango dute ondorengo minutuetan bertsolariek. Mahai honetan eserita daudenak epaileak dira. Goizean goizetik entzundako bertso guztiak hutsetik hamarrera puntuatu dituzte. Epaia euren esku dago. Jendea isilik. Nor ote da txapeldun?

(Bertsolariak bere baitan)

Xabier Euzkitze: Txapelduna ez banaiz, bigarren. Beno, Lizasorekin kontuz.

Andoni Egaña: Aurten baietz uste dut, Euzkitzek aurre hartzen ez badit.

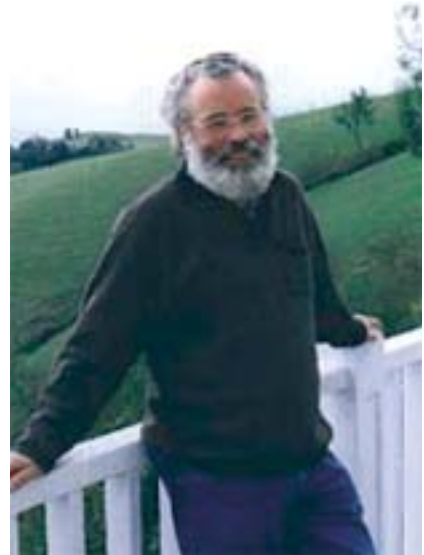
Sebastian Lizaso: Arratsaldean asko errekueratu dut. Suerte pixka batekin hirugarren.

Gaur egun albistegian, Xabier Euzkitze:

Andoni Egañak irabazi du, 5 orduko lan luze eta neketsuaren ondoren aurtengo Euskal Herriko Bertsolari Txapelketa Nagusia. Besteek beste aukeraren baten zain egon beharko dute. Zorionak Egañari.

Xabier Amuriza

Lan honen helburua bat-bateko bertso-plazei buruz gogoeta bat egitea da. Bertso-plaza ezberdinak zehaztu, deskribatu, sailkatu. Haien ezaugarriak azaldu, edo oro har balioetsi ere bai, alde onak, alde txarrak edo dudazkoak agertuz. Bide batez, aipamen batzuk egingo badira ere, lan honen helburua ez da plaza bakoitzeko bertsogintzak nolakoa izan behar duen aztertzea, baizik eta saio librean gaia nola atera eta nola garatu behar den, saio gaidunetan gaiak nola jarri behar diren eta nolakoak izan behar duten, eta abar. Are gutxiago aztertuko da bertso jarrien izaera, egikera eta plazaratzea. Hemen bat-bateko bertsogintzaz ari naiz eta horren barruan bertso-plazak soil-soilik. Bat-bateko bertso-saioak bi sail handitan bana daitezke: saio libreak eta saio gaidunak. Saio librea bertsolariak bere kabuz, dena beretik egiten duena da. Saio gaiduna bestek emandako gai erantzuten zaiena. Hemen bertsolariaz gainera gai-jartzailea dago. Goazen sail bakoitza xehatzera.

SAIO LIBREAK

Saio libreak era askotakoak eta egoera askotan egiten dira. Zazpi multzotan deskribatuko ditut.

1) SAIO BETEGARRIAK

Herri kirolen ikuskizun bat esaterako. Hemen bertsolariak tarteka eta gutxika kantatzen du, batetik bestera trantsizio gisa: aizkolariak berotu bitartean, ezpalak bildu bitartean, partaideak aurkeztuz, edo beste gabe jardunetik jardunerako tartea beteaz soilik. Horrelako ikuskizun anizkoitzak askotan izaten dira: aizkolari, txingalari, harri-jasotzaile, lasterkari, eta horien artean ere maila ezberdinak: haurrak, gazteak, herrikoak, erbestekoak, afiziokoak, ofiziokoak, etab. Eta ez kiroletan bakarrik. Izan litezke ikuskizun folklorikoak, artistikoak musikalak... non talde eta modalitate desberdinekoak parte hartzen duten. Emankizun horietan tarte luzeak sortzen dira sarritan: plaza garbitu edo beste era batera moldatu behar delako, eszenatokia zerbaitetan aldatu behar delako, talde batek janzkera aldatu behar duelako, norbait falta delako eta mila holako eta bestelako. Bertsolariak han badaude, saiotxo bat eginez disimulatzen da dena.

2) SAIO AURKEZLEAK

Aurreko multzoko saio-motak izanik, hemen bertsolariak betelana baino zeregin zehatzagoa eta garrantzitsuagoa dauka. Dantza erakusketa bat, adibidez. Bertsolariak taldeen eta dantza-moten aurkezle egiten du. Berak darama haria, eta iruditzen zaionean, interbentzio luzeagoak egin ditzake. Aurkezle edo gidari lan hori ez dauka bakarrik egin beharrik. Beste norbaitek hizketan egin dezake eta berak bertsotan. Dantzena bezala, beste edozein erakusketa edo ekitaldi izan daiteke: musika-tresnak, eskulanak, proiektzioak, argazkiak, etab.

3) SAIO ANIKOITZ BATEN ATAL

Esaterako, maiz iragartzen den hau: trikitilariak halako dantza taldearen ekitaldia, bertsolariak eta amaitzeko berriz trikitilariak. Edo: haur jolasak, herri kirolen bat edo batzuk, eta amaitzeko bertso-saioa.

Hauetan bertsolariak bere txanda eta denbora dauka. Denbora horretan, -ordu laurden, hogeit hamar minutu, ordu erdi-, lana bere kabuz osatu behar du, berak jakingo du nola. Baina aurretik edo ondotik, edo bietan agian, mugaturik aurkitzen da, bai denboraz eta bai testuinguruz ere, bere jarduna beste ekitaldi batzuen arteko bat gehiago baita.

4) EKITALDI BAKARRA EDO INDEPENDIENTEA

Aurre edo oste hurbilean ezer ez daukan saioa. Esaterako, eguerdian edo arratsaldean edo iluntzean, halako plazan bertso-saioa, inguruan beste ezer gabe, jaien barruan, edo beste edozein motibo dela. Baliteke aurretik edo ondotik zerbait egotea, betegarri gisa, edo baita programa barruan ere, haur dantzak, aurrekoa, edo zernahi, baina tartean denbora luze samarra dela. Bertso-saioa ez dator ordena baten barruan, bera bakarrik baizik.

5) JAI OTORDUAK

Gehienez bazkari edo afariak izaten dira, baina badira gosariak eta hamaiketakoak ere. Eta motiboak askotarikoak: herri bazkaria, jubilatuen, elkarte edo txoko baten urteko eguna, eskola edo etxeren baten nolabaiteko jaia, ezkontza, ezkondu aurreko agur-afaria, gremio baten jaia: txoferrak, kintoak, baserritarrak, jostunak,

dendariak..., omenaldiak, ongi etorriak, urre ezteiak, zikiro janak, biltzarrak... Hitz batez, Euskal Herrian mila arrazoi desberdinez egin ohi diren otordu jendetsuak. Honelakoetan bertsolariak deituak izan badira, nahiko eskuera zabala edukitzen dute, saio bat edo batzuk egiteko.

6) BERTSO AFARIAK

Bazkariak ere izan daitezke, oro har afariak askoz gehiago dira baina. Hauetan jende kopuru jakin samarra izaten da, berrogeitik ehunera bitartean. Gutxiagokoak eta gehiagokoak ere badira, baina gehienetan ehunetik behera eta berrogeitik gora ibiliko dira.

7)AZKENIK, bizpahiru bertsoko okasio oso definituak: mitinak, hiletak, ongi etorriak, omenaldiak, inaugurazioak, estreinak... non bertsolari batek edo batzuk interbentzio labur bat daukaten, eguneko gai oso jakinaren inguruan.

SAIO GAIDUNAK

Saio gaidunak saio libreetan aipatutako guztiak izan daitezke, lehenengoa, bigarrena eta zazpigarrena izan ezik, hots, saio betegarriak, saio aurkezleak eta okasioko interbentzio laburrak izan ezik. Beste hauetan librean nahiz gaia jarrita egin liteke, baita era mistoan ere, askotan egin ohi denez.

Hauetz gainera, eta eredu ugarien eta garrantzitsuen gisa, bertso jaialdiak daude, non lau bertsolarik edo gehiagok -gehienean sei eta batzutan zortzi ere bai- gaitzaitzale baten agindupean, ordu eta erditik pare bat ordura bitarteko saioa egiten duten. Zertara dator jendea? Erantzun orokor bat ondo pasatzera izan liteke. Baina zer da ondo pasatzea? Erantzun zehatzago bat bertsoak entzunez gozatzea izan liteke. Ez beraz nolanhiko ondo pasatzea. Hainbeste jenderen artean, zaletasun maila ezberdinak daude noski, baina oro har jaialdi batera datorrena bertsozalea da edo izateko arrisku handian dabil. Beraz, gai mota desberdinak, -umorezkoak, sentiberak, dramatikoak...- itxaroten edo gutxienez onartzen dituela pentsatu behar da. Dena dela, hartzailearen jarrera kontuan hartzekoa bada ere, hau emailaren ardura da gehiago.

Ramon Agirre- "Antzeko perezido".

Nekane Peñagarikano (kazetaria)- Besteak lan eta nekatu zu.

R.A.- Bai, bai, bai. Bueno, gu, ikusten ere egiten da lana, e? Energiak bidaltzen. Joe, nik inbidia, nik bertsoekin inbidia pasatzen dut. Kristona!

N.P.- Zer ba?

R.A.- Zer ba? Jode, zortzi mila ikusle eduki beharra horrela, adi-adi, mugitu gabe eta ez dakit zenbat ordutan. Jode! Gure antzerki obrak ikustera etortzen direnek gauza bera galdetzen dute beti: "zer, ordubete baino askoz gehiago ez da izango, ezta?". Bai, eta gero zera, betikoa, sarrerak oso garesti jartzen ditugula. Jo, inbidia? Inbidia? Kristona, kristona. Eta gero inprobisatzeko ahalmen hori, jo! Gai bat jarri eta, ta! Bat- batean hainbeste gauza.

N.P.- Arrazoituta gainera.

R.A.- Jodeee! Bueno, bueno. Guk etxetik ikasita ekartzen dugu esan beharreko guztia. Bai. Eta hala ere, batzutan ahaztu ere bai. Eta komeriak, komeriak. Bai, bai. Ba aktoreok, eee, bueno, hori oso gauza ezaguna da, aktoreok, zera, amets gaizto bat izaten dugu oso maiz. Eta zera izaten da: oholtzara irten eta zer esan behar duzun ez jakitea, testua ahaztea, alegia. Hori da amets gaiztorik gaiztoena.

N.P.- Bai, e?

R.A.- Bai, bai, bai. Eta guk asko, maiz egiten dugu hori. Eske bertsolari jende hau ze kastakoa da? Ze, ze, zer izango dute buruan? Hori non ikasten da? Izango da sistemaren bat, ez? Guk baditugu metodo, joe, famatu askoak: (.....) eta horrelakoak. Baina inprobisazioari buruz, behintzat ez dute gauza handiegirik esaten.

N.P.- Bertso-eskola batean izena eman beharko duzu oraindik, Ramon.

R.A.- Ba! Ez dakit, adin honetan ez dakit hartuko nauten. Ai, ai! Izugarritzko inbidia, esaten dizut. Inbidia sana, e? Je, je, je, inbidia sana, bai. Baina eske ez

dute ezer behar bere lana txukun egiteko. Guk berriz, zea, makillajea, jantziak, keinuak, imintzioak, ... Bertsolariek, eskuak sakelan sartu, jarri mikrofonoaren aurrean eta bota! Batere koreografiarik gabe. Egia. Joe! Lehengoan Sustrai Colinak bota zuen bat oso graziosoa, kale garbitzailearena. Eta nik, erratza ere ikusten nion azkenerako. Polita atera zen azkeneko hura: "zuen kalea zuena da ta, zuek garbitu zazute", kabroia! Bai, bai, bai. Gu beti ibiltzen gara lan desberdinetarako itxura aldatu nahian: pelukina dela, bibotea dela, ... Jode, Iturriaga, ...

N.P.- Beti itxura aldatzen!

R.A.- Bai, behintzat pentsatzen: "nola egingo dut nik pertsonaia hau?" Iturriagak edozein pertsonai egiten du patilarik kendu gabe. Jode! Eta beste bentaja bat ere badute hauek, ez dutela zuzendari baten txapa agoantatu behar. Bai, jode, nik ez dut imajinatzen zuzendari bat Andoni Egañari esaten: "zuk ez pentsatu, egin!". Hori esaten digute guri, askotan, e? Eta Maialen Lujanbiori zein neurri edo doinutan kantatu behar duen. Edo, zea: "kendu jertse hori eta jarri beste hau". PSSS!!! Ba, kriston inbidia, inbidia sana, e? Esan dizut, sano-sano... Bueno, ez dakit inbidia sanorik ba ote den, baina bueno.

Bueno, Nekane, ni banoa, banoa.

N.P.- Inbidiak eragindakako agujetak eta guzti.

R.A.- Datozen bi astetan ez naiz etorriko, e?

N.P.- Ez, e? Ez duzu asmorik, e?

R.A.- Ez egon triste, e? Etorriko naiz, azalduko naiz datorren urtean.

N.P.- Begira, zu ez bazatoz asteartean, gu ere ez. Begira zer esaten dizudan.

R.A.- Bale, ba.

N.P.- Triste ez egoteko modua, horixe, denok elkarrekin.

R.A.- Bueno, aio!

N.P.- Ondo pasa, ba.

Donostiako Kursaal jauregiko Areto Nagusian eskainiko dute jaialdia larunbat arratsaldean 'Etxe honetako komeriak' izeneko bertso trama izango da Bertso Eguna 2001en ekitaldi garrantzitsuena

Jon Gonzalo/DONOSTIA

XXI. mendeko lehen Bertso Eguna larunbatean izango da Donostiako Kursaalean. Urtero legez, bertsolari ugari bilduko dira oholtza gainean, baina larunbatekoa ez da ohiko bertso-saioa izango. Izan ere, aurtengo ekitaldia bertso trama baten inguruan antolatu dute. Alegia, istorio baten barruan ardatz izango duen bertso-saioa izango dela. «Bertso Egunaren helburua garaian garaiko bertsolaritza islatzea izan beharko luke. Horregatik, Bertso Eguna 2001erako azkenaldian arrakasta lortu duen bertso formula bat aukeratu dugu: bertso trama», adierazi zuen atzoko agerraldian Jexux Murua Bertsozale Elkarteko kideak.

Narratzaile lanetan (bertso tramak ez du gai-jartzailerik) Andoni Egaña ariko da, eta zarauztarra pozik azaldu zen atzo larunbateko eginkizunarekin. «Niretzat berria den eginkizun batean ariko naiz, baina ilusio handia dut, bertso trama oso ekitaldi erakargarria izan daitekeela uste baitut», onartu zuen Egañak.

Sarrera askotxo saldu dituzte jada.

Larunbateko ekitaldiak jende andana erakarriko du. Bertsolari Elkarteko kideek atzo adierazi zuten, dagoeneko, 600 sarrera saldu dituzte, eta Kursaaleko Ganbara Aretoa txiki gelditu da. Hori dela eta, Bertso Eguna 2001 Kursaleko Areto Nagusian izango da: «Hasiera batean, Bertso Eguna Kursaleko Ganbara Aretoan izango zela iragarri genuen, baina, jende askotxo kalean geldituko zela ikusita, Areto Nagusian egitea pentsatu dugu», azaldu zuen Jexux Muruak.

Izan ere, urtetik urtera gero eta jende gehiago biltzen da Bertso Egunean: «Iaz, 750 lagun bildu ginen, eta aurreko mila inguru izan gaitzke. Urtetik urtera handitzen ari den jaialdia da gurea, eta joera horri helden saiatuko gara», onartu zuen Muruak.

Bertso Eguna, ordea, ez da Kursaleko ekitaldiarekin amaituko. Gaueko 21:00etan bertso afaria izango da Zubietako Araeta sagardotegian. Alabaina, bertso afarirako sarrerarik erosi ez duen oro berandu dabil, jada. Izan ere, sarrera guztiak saldu dituzte. «430 lagunentzako lekua dago, eta erreserba guztiak eginda daude. Ez genuen hainbeste jende etorriko zenik espero», onartu zuen Muruak. Aipatu afarian, besteak beste, Jon Sarasuak jarritako bertsoak entzuteko parada izango da. Hori dela eta, pozik azaldu zuen Murua: «Larunbaterako bakarrik bada ere, Jon Sarasua bertsolaria berreskuratu dugula esan dezakegu».

Bertsozale Elkarteko kideek, berriz, arratsaldeko 16:30ean izango dute eguneko lehenengo zita. Ordu horretan, urteko Batzar Nagusia izango da Kursaalean.

KURSAALETIK KURSAALERA

Bertso Egunaren lehen ekitaldia 1935ean egin zen, garai hartako Donostiako Kursaalean. Geroztik, ordea, makina bat areto izan dira Bertso Egunaren aterpe. Haatik, XXI. mendean bere sustraietara itzuliko da jaialdia. Izan ere, Bertso Eguna 2001 Donostiako Kursaalean izango da berriro ere.

ARRAKASTA HANDIKO FORMULA

Azkenaldian arrakasta handia izan duen bertso formula bat da bertso trama. Funtsean, istorio baten barruan ardatz hartutako bertso saio bat da. Bertsolariak istorio horretako pertsonaiak dira, eta narratzaileari, berriz, bertsolarien jarduna istorioaren arabera bideratzea dagokio. Larunbatean, Andoni Egaña ariko da lan horretan. «Bertsolariak istorioaren ardatzetik aldentzeko arriskua dago, baina niri arrisku horrek sorrarazten dit zirrara», onartu zuen atzoko agerraldian zarauztarrak.

Larunbateko bertso tramaren gidoia Andoni Egañak berak idatzi du, Jon Maia eta Josu Goikoetxearen laguntzarekin. «Etxe bateko komeriak dira istorioaren ardatza. Bertsolari bakoitza etxe horretako pertsonaia bat izango da: etxeke nagusia, emaztea, alaba, AEK-ko irakaslea den mutil-laguna, atezaina, liburu saltzailea, tabernaria eta abar. Istorio interesgarria gerta litekeela uste dut», azpimarratu zuen Egañak.

Bertso tramaren jatorria ere hizpide izan zuen bertsolari zarauztarrak: «Orain dela 7 urte inguru, Igor Elortza eta Jon Maia Gasteizen ikasle zirela, bertso trama bezalako formula berriak jorratzen hasi ziren. Beraiek aitzindariak dira horrelako kontuetan».

Jende andana bildu zen atzo Kursaaileko kubo handian Bertso Eguneko saioa entzutera.

BAKOITZA BERE PAPEREAN

'Etxe honetako komeriak' bertso tramaren istorioa eta pertsonaiak biribildu egin zituzten bederatzi bertsolariek

Ainhoa Oiartzabal/DONOSTIA

Iragarri baino ordu laurden geroago hasi zen atzo Bertso Eguna 2001eko bertso-saioa, hurbildu ziren bertsozale guztiak eserleketan jesartzeak denbora eman baitzuen. Jon Maia bertsolariaren aurkezpenaren ondotik agertu ziren oholtzaren gainean Imanol Lazkano, "Etxe honetako komeriak" bertso traman etxeko ugazaba; Joxe Agirre, ugazabaren emaztea; Oihane Enbeita, aurreko bien alaba; Unai Iturriaga, alabaren senargaia eta AEK-ko irakaslea; Aitor Mendiluze, ertzaina; Mañukorta, etxeko atezaina; Anjel Mari Peñagarikano, liburu-saltzailea; eta Aritz Lopategi etxe azpiko tabernaria.

Bederatzi bertsolariek ongi jarraitu zioten Andoni Egañaren narrazioari. Berak istorioaren haria kontaktzen zuen, eta, halaber, bertsolariei kontakizun horretako elkarrizketak nahiz bakarriketak egiteko eskatzen zien. Etxe honetako komeriak, bertso tramaren gai nagusia, jabeak etxea saldu egin nahi zuela zen. Emazteak, berriz, ez zuen halakorik egiterik nahi, eta hala azaltzen zion bertsoan Joxe Agirrek Imanol Lazkanori. Politagoa, ordea, Imanol Lazkanok, bakarka, aurrerago egin zuen saioa izan zen. Bi mikrofonorekin baliaturik etxea saltzeko aldeko eta kontrako arrazoiak eman behar zituen, emaztea konbentzitzeko entrenamendu gisa. Emaztearen «hala ere egingo dezu nahi dezun guztia», eta, senarraren «hori egiten ez duena ez da nagusia» esaldiek ongi laburbildu zuten bertso traman zehar bi pertsonaia horien jarrera.

Ondoren, Anjel Mari Peñagarikano jende artera jaitsi zen bertsoak kantatuz liburuak saltzera edo. Halaxe esan zion Hernaniko bertsolari koadrila bati: « (...) salduko nizueke/zu ere bertsolari». Azpillagari, berriz, berari buruzko liburua saltzen saiatu zen. Ikusleen txalo zaparrada jaso zuen. Ikusleek ere gustura entzun zuten Mañukortaren eta Mendiluzeren arteko hika-mika. «Argiagorik ez baldin bada/salbatuko al da Euskadi» esaldiarekin amaitu zuen Mañukorta atezainak ertzainarekin izan zuen elkarrizketa. Saio polita egin zuten, halaber, Peñagarikanok eta Mendiluzek. Honako hau esan zion Peñak:

*(...) txalapartan egina
hau kolekzioa
salduko dizut euskal
errepresioa*

Mendiluze ez zen atzean gelditu: «hor jartzen duen guztia/ederki dakit nik», erantzun zion.

Saioaren bertsorik sakonenak Unai Iturriaga AEK-ko irakasleak bota zituen, Egañak «30 urterekin iraultzaile izaten jarraitzea ez dela erraza» esan eta bere egoerari buruzko gogoeta egitera gonbidatu zuenean. Halaxe esan zuen Iturriagak:

*Filologia ikasi nuen
eta neukan horren klaru
sei hilabete egina nintzen
euskaltegiaren kargu
orain Garzonek gure ametsak
izorratzen hor dihardu
baina poztekoa da hori dena
konformatuko gara gu
nik galdu dudana beste euskarak
irabazi baldin badu*

Oihane Enbeitak alaba gisa, eta Haritz Lopategik tabernari gisa, ongi bete zituzten euren paperak bertso traman zehar, pertsonaiei zukua atereaz. Ikusleek ere ongi bete zuten euren papera, opera bailitza kataloxak hartuta joan zenik izan baitzen.

IKUSLEAK

Ikusleak ikusminez entzun zuten Egañaren narrazioa. Bertsolariek bezala, ongi jarraitu zioten istorioaren hariari.

'Zer da emakumeek gehien maite dutena?' bertso trama egin zen iragan larunbatean Gasteizen.

Urtzi Urrutikoetxea / Gasteiz

Bernardo Atxagak egindako gidoiaren harian, amodiozko istorioa osatu zuten Jon Maiak, Igor Elortzak, Andoni Egañak eta Jon Sarasuak larunbatean Gasteizko Principal antzokian. Lapuebla de Labarkan egingo den "Araba Euskaraz" en kariaz antolatutako saioa izan zen, eta aretoa bete egin zen, eserlekuetan hutsune bat edo beste egonagatik. Istorioa harilkatzeko tarteak musikaz bete zituzten Julen Pinedok, Josu Zabalak, Bingen Mendizabalek, Naiara Eizagirrek, Anabel Arregik eta Alex Ruiz de Azuak.

HASIERAN adierazi zuen Bernardo Atxagak bertso tramaren gaia: maitasuna. Eta horren idazgai unibertsalaren atzetik, iragan beharreko mailak zehaztu zituen, amodioa igo -edo jaitsi- beharreko eskailera batekin erkatuz. Istorioan zehar, eskailera mailak igotzen joan ziren bertsolariak.

Hiru gizonezko aurkeztu zituen Atxagak: Martin Igor Elortza zen, Zaccari Jon Maia eta Imanol Andoni Egaña. Hirurek ere emakume bera desio zuten: Margarita. Jon Sarasua, alegia. Eta eskailearen metafora hizpide hartuta banan-banan kokatuz joan ziren oholtzara igotzeko mailetan, betiere Margaritari maitasuna aitortu beharrean. Eta hurbildu ahala bihotza alaitzen zien miresleei, denei gauza bera esanez amaitzen zuela:

*Margarita naiz ta sentitzen dut
zuku bat behar dudala
nere lorea desostatzen da
zu gogoan zaitudala*

Bitxirik onenak, tabernan

Herriko tabernara zuzendu zituen Bernardo Atxagak bertsolariak hurrena. Hiru maiteminduak elkarrekin koplatan egokitu zituen, nor bere maitearen eztitasunak kantatuz, emakume berbera zela ohartu ezinik. Atzetik Jon Sarasua bera etorri zen eta txikian hasi ziren bertsoan. Hiruren bihotzeko zen emakume haren haritik saioko bertso onenentsuenak irten ziren. "Nik ez nuke izan nahi laranja herena" amaitu zuen Imanol-Andoni Egañak, eta Margarita-Jon Sarasuak honela erantzun zion:

*... laranja zer dan ere
ez duzu entenditu
nere laranja erdiak
hiru atal ditu*

Eta Jon Maiak bikain biribildu zuen Egañak atera eta Sarasuak jarraitutako ideia:

*Laranja(re)n eredia
nere modukua
hauek dute azala
eta nik zukua*

Margaritak atzetik, istorioaren muina izango zenera bidali zituen hiru maitaleak, hau da, bertso tramaren izenburuak zioen gisan emakumeek munduan gehien zer maite duten jakiteko egun bakarreko epea eman zien.

Galderaren erantzuna aurkitu ezinik

Ilunabarrean egokitu zituen kontalariak istorioko pertsonaiak. Hasteko, erietxera bidali zituen banaka hiru bertsolariak. Igor Elortza-Martin haur jaio berrien sailera igorri zuen, eta ninietako baten amarekin paratu zuen. Ama, noski, Sarasua izan zen. Ostean, Maia-Zaccarik bizkarrezurra hautsita zuen atso bat aurkitu zuen erietxe berean, eta zelan maitatu honelako era ederrean erantzun zion Sarasua atsoak:

*... baina maitasunen bat
datorkizunean
poxpoloa ez bota
itzaltzen denean*

Erietxe berera Imanol bidalita, moja batekin paratu zuen. Inguruko auzo batera ere eraman zituen maitaleak Atxagak, baina Elortzak eta Maiak soilik kantatu zuten, bestetako neska batekin eta emakumezko ertzain batekin egokitu ostean. Euskal Herriko egunerokotasunera gehiago hurbildu ziren halabeharrez. Amaierarantz hurbilduta, bakarka ipini zituen hausnartzen Atxagak, komisariatik Zaccari atera ostean, haraino bidali baitzuen Jon Sarasua ertzainak. Luzimendurako azken tarte ere berea izan zuen Sarasuak, hasierako Margaritaren paperera itzulita. Hiru maitaleen artean bat aukeratu behar zuen, eta bidenabar emakumeek gehien maite dutena zer den argitu. Hona azken habanera:

*Baten atzetik korrika
ez naiz itsu aterako.
Dexente maiteko ditut
zahar, gazte, gizen, plako
neure buruaren jabe
maitatuko nautelako*

OHARRAK

The image shows a large, light gray rectangular area intended for writing. It contains 25 horizontal dotted lines, evenly spaced, running across the width of the page. These lines are designed to guide the placement of text or drawings.

OHARRAK

A series of 24 horizontal dotted lines, evenly spaced, intended for handwriting practice. The lines are dark blue and extend across the width of the page. The background is a light gray color.

OHARRAK

A series of 25 horizontal dotted lines, evenly spaced, intended for writing. The lines are dark blue and extend across the width of the page.

HADE

Helduen Alfabetatze eta Berreuskalduntzerako Erakundea

Erakunde autonomiaduna
Organismo Autónomo del

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

ISBN: 84-95827-65-4

9 788495 827654